מבט מהשטח

טלי-נוי הינדי[1]

תוכנית "רווחה מרחוק" למרותקי בית

נרד בר-און,[2] רות מיטליס[3] ומירי מאיר שטטמן[4]

מדינת ישראל מתמודדת לאורך השנים עם שינויים דמוגרפיים בהרכב האוכלוסייה, ובכלל זה גידול בשיעור האוכלוסייה המבוגרת. לאור העלייה בתוחלת החיים עולה הצורך לתת מענים ייחודיים לאוכלוסייה זו. אחד האתגרים העיקריים שאזרחים ותיקים מתמודדים איתו הוא תחושת הבדידות והיעדר תחושת שייכות חברתית וקהילתית. אתגר זה מורכב יותר כאשר מדובר באזרחים ותיקים מרותקי בית. אזרחים ותיקים אלו מתמודדים פעמים רבות עם מגבלה על רקע פיזי, קוגניטיבי או נפשי אשר מקשה עליהם לצאת מביתם ולהיות מעורבים באופן קבוע בסיטואציות ובמפגשים חברתיים. הסיכון הגבוה לניתוק חברתי ולבדידות עלולים לפגוע עוד יותר במצבם הרגשי ובתפקודם.

לאור הצורך לפתח מענים עבור אזרחים ותיקים המרותקים לביתם פיתח מינהל אזרחים ותיקים תוכנית חדשנית וייחודית, "רווחה מרחוק". התוכנית מאפשרת לאזרחים ותיקים המרותקים לביתם לקבל מענה אינטראקטיבי באמצעות שימוש בפלטפורמה דיגיטלית. מטרת התוכנית היא לתת מענה אשר יפחית את תחושת הבדידות, יחזק את תחושת השייכות לקבוצת המשתתפים

[1] פוסט-דוקטורנטית בתוכנית ללימודי מגדר, אוניברסיטת בר-אילן, ועמיתה למחקר במחלקה למדיניות ציבורית, אוניברסיטת חיפה. חוקרת מוגבלויות בכירה במחלקה למחקר והערכה, בית איזי שפירא

[2] מינהל אזרחים ותיקים, משרד הרווחה והביטחון החברתי

[3] דוקטור, מינהל אזרחים ותיקים, משרד הרווחה והביטחון החברתי

[4] מינהל אזרחים ותיקים, משרד הרווחה והביטחון החברתי

בה ויאפשר בניית קהילות מקוונות. עוד מקדמת התוכנית אורח חיים בריא ואוריינות דיגיטלית. השירותים בתוכנית ניתנים מתוך התאמה רב-תרבותית. כיום הם ניתנים בשפה העברית והרוסית, והם צפויים להתרחב גם לשפה הערבית. נוסף על כך יש בה התאמה לאורח החיים של אוכלוסיית היעד, ומענים ייחודיים עבור אוכלוסייה חרדית.

ליבת השירות היא בניית קבוצות שייכות של משתתפי השירות על גבי פלטפורמה דיגיטלית נגישה המאפשרת יצירת קשר פרטני קבוצתי וקהילתי. משתתפי השירות מקובצים לקבוצות בנות 20 משתתפים לכל היותר, ולכל אחת מהן רכז.ת מלווה בעל.ת ידע בתחום הזיקנה. המפגשים הקבועים המתקיימים במסגרת הקבוצה מקדמים יצירת קשרים חברתיים משמעותיים בין חבריה ומחזקים את תחושת השייכות. הפעלת השירות באופן זה מביאה לביטוי את היעדים המרכזים שמינהל אזרחים ותיקים מקדם בתוכניות שונות בקהילה ובמערכי דיור המתייחסים, בין היתר, להפחתת בדידות, לקידום תחושת שייכות ומשמעות ולשימור התפקוד של האזרח הוותיק.

תוכנית "רווחה מרחוק" יוצרת תנאים מיטביים ליצירת קשר משום שהיא מאפשרת לאזרחים ותיקים מרותקי בית פעילות קבוצתית מתמשכת באמצעות מערכת דיגיטלית המותקנת בביתם ופשוטה להפעלה. הרכיבים ההכרחיים שבבסיס הפעלת הקבוצות הם רכז מוביל לקבוצה, הרכב משתתפים קבוע, גודל הקבוצה וליווי פרטני במקביל למעוניינים בכך. נוסף על כך המערכת מאפשרת השתתפות בשיעורים במגוון נושאים, התעמלות, מפגשים עם מומחים בשידור חי, קורסים, מופעים והצגות, וכן תכנים מוקלטים בנושאים שונים.

תוכנית "רווחה מרחוק" מופעלת באמצעות שני ספקים שזכו במכרז של משרד הרווחה והביטחון החברתי. כדי לעודד את תחושת השייכות בקרב המשתתפים ולעודד השתתפות פעילה של האזרחים הוותיקים התמורה שמקבלים הספקים עבור הפעלת התוכנית מבוססת על דיווח שימושיות במערכת, כך שקיימת קורלציה בין גובה התמורה לשימוש פעיל במערכת, ותעריף גבוה יותר ניתן עבור שימוש בפעילות המעודדת שייכות דוגמת השתתפות בקבוצות קטנות ושיחה עם רכז התוכנית.

רכזי התוכנית משתתפים בהכשרות המעניקות להם כלים להפיכת הקבוצות שהם מנחים לקהילות מקוונות, המאפשרות הגברה של המעורבות והשייכות של חברי הקבוצה ושל האינטראקציה ביניהם.

התוכנית מאפשרת לאזרחים הוותיקים גם לקיים על גבי הפלטפורמה הדיגיטלית מפגשים טיפוליים ושיחות עם עובדת סוציאלית ממחלקת הרווחה. עוד מציעה התוכנית קבוצות תמיכה לבני משפחה מטפלים, המיועדת לאזרחים ותיקים המטפלים בבני זוג המרותקים לבית. הקבוצה נפגשת אחת לשבוע בהנחיה של מנחה מקצועית, בעלת ידע וניסיון בתחום זיקנה ובתחום בני משפחה מטפלים. הקבוצה מהווה עוגן, מקור לתמיכה ולהפגת בדידות עבור המשתתפים, והם שואבים ממנה כוחות לטיפול בבן.ת הזוג.

תוכנית "רווחה מרחוק" חשובה במיוחד בתקופת חירום, מאחר שתקופה כזאת משנה את שגרת החיים של מרבית האוכלוסייה ומביאה לכך שגם אזרחים ותיקים עצמאיים ממעטים לצאת את ביתם. בתקופת חירום השירות הוא תשתית מרכזית שלצד מענה חברתי משמשת גם כלי להעברת מידע, לחיזוק חוסן ולשימור רצף שירותים עבור האזרחים הוותיקים. לדוגמה, בעת מבצע "עם כלביא" וכן במבצע "שאגת הארי" התוכנית נפתחה לכלל האזרחים הוותיקים בארץ באמצעות קישור פתוח וללא תשלום, והם יכלו להתחבר לכלל התכנים - למעט לקבוצות הקטנות. זאת ועוד, כדי להגביר את תחושת הביטחון והשייכות של המשתתפים הושם בתקופת החירום דגש על הרחבת מפגשי השיח וההפגה ועל תכנים שיועדו להעברת מידע עדכני, דוגמת פגישות עם נציגי פיקוד העורף.

התוכנית מלווה במדידה שוטפת אחת לחצי שנה. המשתתפים עונים על שאלון קצר בנוגע לתוכנית ונתוני השאלון מנותחים.

לסיכום, נראה שתוכנית "רווחה מרחוק" היא תוכנית פורצת דרך בתחום הטיפול באזרחים ותיקים מרותקי בית, והיא נותנת מענה חברתי ורגשי מיטיב לאזרחים ותיקים הנתונים במצבי בדידות ובסיכון לניתוק חברתי.